

УДК 336.025

ВПЛИВ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НА ІНВЕСТИЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ У РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОМУ КОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ

Ольга Вуйцик

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Дорошенка, 41, м. Львів 79000 Україна, тел.: (032)239-46-03
E-mail: kaftour@ukr.net*

Проаналізовано податкові інструменти регулювання інвестиційної діяльності в рекреаційно-туристичному комплексі України, основні види податків, що впливають на інвестиційну активність, здійснено їх класифікацію.

Ключові слова: податки, РТК, ПДВ, податок на прибуток, туристичний збір, інвестиційна діяльність

Важливим механізмом державного регулювання інвестиційної активності у рекреаційно-туристичному комплексі (РТК) України є податкове регулювання. Розвиток механізмів податкового стимулювання в системі державного регулювання інвестиційної діяльності в рекреаційно-туристичному комплексі України є сьогодні, після прийняття 1 січня 2011 року нового Податкового кодексу України, надзвичайно актуальною проблемою. За допомогою податків держава може регулювати інвестиційну активність у сфері туризму - або стимулюючи її, або ж навпаки – гальмуючи. Від ефективності податкової політики залежить подальша доля рекреаційно-туристичного комплексу України.

Питанням оподаткування туристичної діяльності присвячено чимало публікацій вітчизняних та іноземних науковців, однак, вони мають здебільшого фрагментарний характер і не стосуються впливу податкових інструментів саме на інвестиційну діяльність в РТК України. Так, проблеми оподаткування досліджували Н. Судова-Хом'юк [2], О. Довбенко [3], В. Киф'як [4]; питання правового регулювання оподаткування в туризмі – Г. Борисенко [5].

Метою статті є аналіз чинної системи податкового стимулювання інвестицій в РТК України, дослідження змісту поняття «податкове стимулювання інвестицій», аналіз інструментів податкового стимулювання, аналіз пільг у сфері оподаткування, які впливають на інтереси суб'єктів туристичного бізнесу сьогодні або впливали у минулому; ознайомлення з іноземним досвідом запровадження таких пільг.

Податкове стимулювання інвестиційної діяльності трактується як процес формування і реалізації форм, методів та інструментів податкової політики в напрямі активізації інвестиційної діяльності та створення зацікавленості і спонукання до здійснення інвестицій, внаслідок чого поліпшується податковий інвестиційний клімат, тобто формуються умови і передумови для поживлення інвестиційних процесів у країні.

Зміст державної підтримки інвестицій полягає у наступному: держава надає підтримку підприємствам, які провадять інвестиційну діяльність, через вигляді систему оподаткування, регіональну підтримку, податкові пільги, унаслідок чого на перших етапах підтримки, коли набуває чинності та чи інша податкова пільга, бюджет зазнає втрат у формі недоотриманих коштів (зменшення надходжень коштів з податку на прибуток). Для підприємства цей же етап характеризується підвищенням рівня конкурентоспроможності за рахунок зменшення витрат на сплату податку на прибуток, що дає змогу залучати вивільнені кошти у господарську діяльність та отримувати прибуток.

Загалом сучасні методи стимулювання інвестиційних процесів умовно можна поділити на пасивні та активні. До пасивних методів стимулювання інвестиційної діяльності належить звичайне зниження ставок податків – таких, як податок на прибуток, податок на додану вартість, соціальні податки та ін. Недоліком цих методів є те, що знижуючи ставки податків, держава надає платникам податків ще задовго до отримання результатів «подарунок» у формі додаткового прибутку, сподіваючись на їхню добру волю та на те, що додаткову надбавку до чистого прибутку вони витратять на інвестиції. Якщо ж підприємство не має доброї волі та й конкуренція не надто висока, то додаткових інвестицій не варто очікувати. Слід зазначити, що цей додатковий прибуток витрачається переважно на особисте збагачення підприємців.

До активних методів цільового податкового стимулювання інвестиційної діяльності належать: політика прискореної амортизації, часткове вирахування з оподаткованого доходу витрат на інвестиції, інвестиційний податковий кредит, активне використання податкових пільг цільового призначення для підприємств, які працюють у пріоритетних для держави галузях економіки або ж в деградованих чи відсталих регіонах. Таким чином держава примушує підприємців здійснювати інвестиції в ті напрями, які прискорюють розвиток економіки і, в кінцевому підсумку, сторицею повертають державі втрачене від скорочення надходжень від податків.

Отже, податкове стимулювання – система платежів і зборів до бюджету держави і місцевих бюджетів, що спонукає, заохочує фізичних та юридичних осіб до розвитку виробництва, підвищення його ефективності. В практиці функціонування податкового механізму найпоширенішими є такі форми податкового стимулювання: диференціація податкових ставок залежно від соціально-економічного значення галузі та її продукції; податкові канікули або повне звільнення від податків новостворених суб'єктів господарської діяльності на початку їхньої діяльності; інвес-

тиційний податковий кредит; звуження бази оподаткування; надання податкових канікул; прискорені методи нарахування амортизації.

Сьогодні туристичні підприємства в Україні сплачують близько п'ятнадцяти різних податків і зборів – загальнодержавних і місцевих. Великий податковий тягар значно гальмує розвиток туристичної сфери. Туристичним підприємствам не надаються пільги ні на розвиток власної виробничої бази, ні рекреаційної галузі, ні іноземного туризму. Тоді, як, наприклад, Російська Федерація і Республіка Білорусь активно реалізують державні програми підтримки розвитку туризму, запроваджують податкові пільги, спрощують податкове законодавство, Україна скасувала нульову ставку податку на додану вартість на в'їзний туризм, яка діє у всіх країнах, зацікавлених у розширенні іноземного туризму [5, с. 14].

Податки, що сплачують суб'єкти підприємницької діяльності у сфері туризму в Україні, можемо поділити на кілька категорій: загальні податки (сплачуються усіма суб'єктами підприємницької діяльності незалежно від виду діяльності – наприклад, податок на прибуток) і спеціальні (сплачуються представниками однієї галузі); податки загальнодержавні (ПДВ, податок на прибуток) і місцеві (туристичний збір).

Серед податків, зборів та інших обов'язкових платежів з туристичних послуг, що надходять до державного бюджету, особливе місце належить податку на додану вартість (ПДВ) і податку на прибуток підприємств.

ПДВ є одним із основних податкових регуляторів. Змінюючи його ставку, держава може впливати на інвестиційну діяльність фірм і корпорацій. Важливою функцією ПДВ є не тільки наповнення відповідними фінансовими ресурсами бюджетної системи держави, але й стимулювання інвестиційної діяльності підприємств, насамперед капітальних інвестицій за процедурою використання суб'єктами господарювання відповідного податкового кредиту. ПДВ є фінансовим інструментом, за допомогою якого держава може стимулювати капітальні інвестиції з метою технічного переозброєння підприємства. Тому необхідними умовами є науково обґрунтована спрямованість пільг, їх використання відповідно до законодавства, чітка система загальнодержавного статистичного обліку податкових пільг, а також відповідальність платників податку при оплаті й відшкодуванні ПДВ, принцип рівності платників податків тощо.

Ставка ПДВ на сьогодні в Україні становить 20%, щоправда з 01.01.2014 р. ставка ПДВ має знизитись на 3% і становитиме 17%.

У 2010 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких Законів України щодо розвитку та підготовки готельної інфраструктури до проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу». Зокрема, змінами до Закону «Про оподаткування прибутку підприємств» встановлено, що тимчасово, строком на 10 років, починаючи з 01.01.2011 р., звільняється від ПДВ прибуток підприємств, отриманий ними від надання готельних послуг у готелях категорій «п'ять зірок», «чотири зірки» та «три зірки», якщо такі

готелі (у тому числі новозбудовані чи реконструйовані або в яких проведено капітальний ремонт чи реставрацію будівель і споруд) були введені в експлуатацію до 01.09.2012 р.

Проблемою, яка виникла внаслідок застосування для українських готелів податкової пільги, є запровадження обов'язкової категоризації готелів. Так, зареєстрований у Верховній Раді ще у жовтні 2010 р. законопроект № 7293 «Про внесення змін до закону України «Про туризм», передбачає введення обов'язкової категоризації готелів в Україні. Однак, до тепер законодавець не зробив жодного кроку в цьому напрямку.

Ставки ПДВ на послуги готелів і ресторанів в різних країнах Європи суттєво різняться. Наприклад, у Австрії, Греції, Іспанії, Італії, Люксембурзі, Нідерландах, Португалії застосовується зменшена ставка ПДВ на послуги готелів і ресторанів; у Греції ПДВ на розміщення туристів та їх харчування становить 8%. Туристичний бізнес у Польщі має найнижче оподаткування – 8% за 23% для інших видів бізнесу. У готелях оподатковується лише кожне тринадцяте місце. В період економічної кризи у 2009 р. уряд Кіпру з метою поліпшення ситуації в туристичній сфері тимчасово знизив ставку ПДВ на послуги готелів до 5% [6, с.141]. Ще одним прикладом для наслідування може стати Білорусь. У вересні 2006 р. президент цієї країни видає указ «Про деякі заходи державної підтримки розвитку туризму Республіки Білорусь», згідно з яким:

- від ПДВ звільняються послуги з організації мандрівок іноземних туристів (послуги проживання, харчування, перевезення різними видами транспорту, послуги з організації пізнавальних, спортивних, оздоровчих та екскурсійних заходів);
- від ПДВ звільняються послуги з організації екскурсій, послуги гідів-перекладачів, послуги з організації перевезень екскурсантів;
- туристичні об'єкти, що будуть введені в експлуатацію з 2006 р. звільняються від виплати податку на прибуток за готельні послуги на 3 роки від початку своєї діяльності.

Отже, влада України далеко не першою ініціює зниження податкового пресу для готельного бізнесу. У Німеччині є свій свіжий приклад суперечливої податкової новації. Консервативно-ліберальна коаліція з 1 січня 2010 р. запровадила в готельній сфері пільговий ПДВ, знизивши його з 19 до 7% [7].

Цікавою була також практика застосування до 2005 р. нульової ставки ПДВ для туристичних підприємств, що експортують послуги. Це стимулювало розвиток в'їзного туризму, давало можливість зменшити ціну послуг і сприяло зростанню обсягів реалізації туристичних послуг. Згідно з п. 6.2.2 ст. 6 Закону «Про податок на додану вартість» (п. 6.2.2. ст.6 втратив чинність на підставі Закону N 2505-IV від 25.03.2005), за нульовою ставкою оподатковувались операції з надання послуг з туризму на території України у разі їх продажу за межами України безпосередньо або при посередництві нерезидентів із застосуванням безготівкових розрахунків.

Відповідно до класифікації видів туристичної діяльності, йдеться про іноземний туризм. Така операція за своєю економічною суттю прирівняна до експорту послуг, хоч їх споживання здійснюється на митній території України. При цьому суб'єкт туристичної діяльності мав право на податковий кредит за операціями, пов'язаними з придбанням товарів, робіт і послуг для надання таких туристичних послуг (оплата проживання, харчування, транспортного та екскурсійного обслуговування тощо), у разі, якщо вартість таких товарів (робіт, послуг) підлягає віднесенню до валових витрат туристичного продукту (лист ДПАУ від 14.05.98 р. № 5628/10/16-1101). Звичайно, що у цьому випадку у такого суб'єкта виникало право і на експортне відшкодування [4].

Ще одним прикладом тимчасового застосування податкових пільг у туристичному комплексі України є продаж путівок на санаторно-курортне лікування та відпочинок дітей у закладах згідно з переліком, визначеним постановою КМУ від 05.08.97 р. № 835 “Про переліки санаторно-курортних закладів і закладів відпочинку, операції з продажу путівок до яких на санаторно-курортне лікування та відпочинок дітей не підлягають обкладенню податком на додану вартість”. Однак ця постанова КМУ втратила чинність на підставі Постанови КМ № 386 від 26.05.2005 р. Такі операції звільнялись від оподаткування відповідно до п.5.1.9 ст.5 Закону про ПДВ, у якому також визначено, що зазначена пільга не поширюється на продаж путівок нерезидентам.

Отже, нульова ставка ПДВ виконувала не тільки стимулятивну, а й соціальну функцію, роблячи внутрішній туризм більш доступним для населення та більш привабливим від виїзного туризму за ціною.

Ще одним із податків, які надходять до державного бюджету, є податок на прибуток. Прибуток є сьогодні основним джерелом фінансування інвестицій підприємств рекреаційно-туристичного комплексу, тому рівень оподаткування прибутку суттєво впливає на якісні та кількісні показники інвестиційної діяльності.

Згідно з новим Податковим Кодексом України, прийнятим 02.12.2010 р., з кожним роком ставка податку на прибуток поступово знижуватиметься: у 2012 - 21% і у 2014 - 16% [1]. (табл. 1).

Таблиця 1

Зміни основної ставки податку на прибуток

№ з/п	Період часу	Ставка податку, %
1	До 31.03.2011 включно	25
2	З 01.04.2011 р. по 31.12.2011 р. Включно	23
3	З 01.01.2012 р. по 31.12.2012 р. Включно	21
4.	З 01.01.2013 р. по 31.12.2013 р. Включно	19
5	З 01.01.2014 р.	16

Однак, на нашу думку, зниження загального рівня оподаткування не спричинить помітних зрушень у цій сфері, загальне зниження рівня оподаткування

прибутку підприємств не може бути достатньо надійним механізмом державної інвестиційної політики. Вважаємо за доцільне зменшення норми оподаткування прибутку підприємств, що спрямовується на інвестиційний розвиток. Щоб посилити зв'язок між податком на прибуток та інвестиційною активністю, увагу слід зосередити не на загальному, а на інвестиційно спрямованому зниженні податкового навантаження.

Серед податків і зборів, що спрямовуються до місцевих бюджетів, слід виокремити туристичний збір, запроваджений більшістю обласних і районних центрів України з 1 січня 2011 р. (ст. 268 Податкового кодексу України) [1]. Згідно з ПКУ, цей збір будуть сплачувати громадяни України, іноземці та навіть особи без громадянства, що приїжджатимуть на територію адміністративно-територіальної одиниці, де діє рішення сільської, селищної та міської ради про встановлення туристичного збору, та отримуватимуть (споживатимуть) послуги з тимчасового проживання (ночівлі) строк. Відповідно, серед платників цього збору не буде постійних жителів даної адміністративно-територіальної одиниці, осіб, що прибули у відрадження, інвалідів, дітей-інвалідів та осіб, що їх супроводжують, ветеранів війни, учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС та осіб, які прибули за путівками та курсовками в санаторії та пансіонати.

Кодексом також передбачено розмір ставки туристичного збору, що коливається від 0,5 до 1% бази справляння збору. Відповідно, базою справляння збору визначено вартість цілого періоду проживання в закладі розміщення із вирахуванням податку на додану вартість. До бази не включаються витрати на послуги харчування, прання, чищення та лагодження одягу, взуття чи білизни, також перелік додаткових послуг (телефонного зв'язку, оформлення документів, страхування та ін.) тощо.

Довкола питання доцільності впровадження туристичного збору точилися гострі дискусії. Та найвагомими аргументами в суперечці є цифри. Для прикладу, до міського бюджету Львова станом на серпень 2011 р. надійшло понад 470 тис. грн. туристичного збору (від вартості проживання в готелях, кемпінгах, костелах). У Департаменті економіки Львівської міської ради підраховали, що місто може розраховувати приблизно на 800 тис. грн. туристичного збору за рік [8]. Порівняно з загальними витратами з міського бюджету, що спрямовуються на розвиток туризму, ця сума є досить значною (табл. 2).

Кошти з міського бюджету витрачаються на поліпшення інфраструктури, туристичної навігації, іміджу та промоцію туристичного центру, підвищення професійного рівня працівників готельно-ресторанного сектору. Недоліком є те, що бюджетні кошти, накопичені шляхом сплати туристичного збору, в майбутньому використовуються на покриття загальних витрат міста. Представники туристичної сфери цілком виправдано обурюються, адже, за логікою, ці кошти мали б використовуватися на удосконалення туристичної інфраструктури, промоцію міста та інші потреби, пов'язані з розвитком туристичного комплексу міста. Водночас не варто

забувати, що у більшості міст туристична діяльність ще недостатньо розвинена і потребує значних капіталовкладень, отже, цільове використання міських бюджетних коштів на розвиток туризму було би більш ніж доречним.

Таблиця 2

Витрати з міського бюджету Львова на розвиток туризму
(за даними Управління туризму Львівської міської ради)

Рік	Заплановано, тис. грн.	Фактично надано, тис. грн.
2002	100	0
2003	100	100
2004	100	100
2005	100	80
2006	160	106,4
2007	1000	550
2008	1054,4	747,9
2009	900	486,6
2010	500	500 ¹
2011	103	62 ²

Однією із негативних ознак системи податкових стимулів інвестиційної діяльності в рекреаційно-туристичному секторі України є відсутність регіональної та предметної диференціації. Цей аспект є надзвичайно важливим, адже в Україні є території, які володіють багатим ресурсно-туристичним потенціалом, проте через відсутність інвестиційних ініціатив перебувають у глибокій стагнації. Йдеться, зокрема, про гірські території нашої держави. Так, у багатьох європейських державах (Італія, Іспанія, Німеччина, Греція) діють спеціальні норми, згідно з якими запроваджуються податкові пільги і стимули для інвесторів саме у гірських місцевостях. Цікавим видається досвід Греції в цьому плані, яка законами, прийнятими в 90-х роках, встановила спеціальні умови для інвесторів, які займались відбудовою та реконструкцією традиційних забудов у гірській місцевості. В 1998 році Грецією був прийнятий закон 2601/98, який стимулював інвестування застосування нових технологій, які мінімально впливатимуть на навколишнє природне середовище, а також інвестування проектів по спорудженню конференц-центрів, гірськолижних центрів. В основу запровадження цих інструментів стимулювання інвестицій був покладений, передусім, якісний підхід. Наприклад, цим же законом держава надавала підтримку готелям класу «В» і вищого класу (як відомо, в Греції застосовується не традиційна для Європи система класифікації готелів за зірками, а за літерами – А, В, С і D) [6].

Отже, проаналізувавши сучасну систему податкового стимулювання інвестиційної діяльності у сфері туризму України, ми дійшли висновку, що більшість

¹ у т. ч. погашення заборгованості за укладеними угодами за 2009 р. у сумі 408,1 тис. грн.

² Станом на липень 2011 р.

інструментів податкового регулювання мають пасивний характер, тобто, хоча і зменшують податкове навантаження на суб'єктів господарської діяльності, не стимулюють їх до використання вивільнених коштів в інвестиційних цілях. Навіть ті пільги, які застосовувались урядом для інтенсифікації підприємницької діяльності у РТК (наприклад, нульова ставка ПДВ на експорт туристичних послуг, що діяла до 2005 р.), на сьогодні скасовано. Єдиним позитивним кроком можна вважати тимчасове звільнення від ПДВ прибутку підприємств, отриманого ними від надання готельних послуг.

Орієнтація на зниження загального рівня оподаткування, яка зараз проводиться в Україні, узгоджується з теорією «економіки пропозиції», згідно з якою зниження податків загалом і податку на прибуток зокрема збільшує приватні заощадження, які трансформуються у приватні інвестиції. Крім того, зниження податку на прибуток підприємств підвищує прибутковість інвестиційних проектів, що збільшує попит на інвестиції. У короткостроковому періоді приріст приватних інвестицій підвищує сукупний попит, а у довгостроковому – сукупну пропозицію, що у кінцевому підсумку забезпечує економічне зростання.

Проте ідея загального зниження рівня оподаткування має істотний недолік, який полягає в тому, що зниження податкових ставок і викликане цим збільшення приватних інвестицій не збігаються у часі. Між ними існує певний часовий лаг. Зазначена обставина породжує часову невідповідність між втратами податкових надходжень до державного бюджету, викликаними зниженням податкових ставок, з одного боку, та збільшенням податкових надходжень, викликаним зростанням інвестицій та податку підприємств як податкової бази, – з іншого.

На нашу думку, щоб посилити зв'язок між податком на прибуток та інвестиційною активністю, увагу слід зосередити не на загальному, а на інвестиційно спрямованому зниженні податкового навантаження.

Іншим важливим аспектом є активізація регіональної податкової політики. Вважаємо за доцільне збільшити частку власних податкових джерел у місцевих бюджетах, щоб на регіональному рівні з'явилися стимули до більш ефективного використання податкового потенціалу. Варто було б також переглянути систему розподілу податкових надходжень на користь регіонів: зокрема, від ПДВ, а також ввести цільове використання надходжень у місцеві бюджети від туристичного збору – усі кошти повинні спрямовуватись на розвиток туризму в регіоні, а не на загальні потреби. Так, у Львові варто було б більше коштів спрямовувати на маркетинг міста та його промоцію на туристичному ринку.

Очевидно, щоб дати поштовх туризму до розвитку, український уряд має використати позитивний досвід європейських країн і запровадити обґрунтовану систему податкових пільг. Привабливість України для західних інвесторів значною мірою зменшується не лише через високий рівень податків, а й через повне свавілля

у введенні та скасуванні податків (пільг), відсутність податкової ініціативи місцевої влади. У державі не існує чітко визначеної узгодженої на різних рівнях стратегії податкового стимулювання. Розвиток податкової системи має будуватися на науково обґрунтованих принципах і враховувати зарубіжний досвід.

Перспективними напрямками подальших наукових досліджень повинні стати кількісний та якісний аналіз системи податкових пільг, а також розробка конкретних пропозицій з удосконалення податкової політики у сфері туризму.

1. Податковий Кодекс України // Голос України - 2010. - № 229 /№ 229-230/.
2. Судова-Хомюк Н.М. Світовий досвід формування інвестиційної політики у рекреаційно-туристичній галузі //Вісник Львівського університету. Серія “Міжнародні відносини” – Вип. № 2, 2000. - с. 555-559.
3. Довбенко О.М. Податкове стимулювання інвестицій в туристичний комплекс України // Формування ринкової економіки. Науковий збірник КНЕУ. – Вип. № 17, 2007. – с. 302-311.
4. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. - Чернівці: Книги-XXI, 2003. – 300 с.
5. Борисенко Г.О. Правове регулювання оподаткування туристичних послуг в Україні: Автореф. дис. канд. юрид. наук – Харків, 2009. – 18 с.
6. Gouvis D., Vlami A., Tsamos G. Investment Incentives as a Policy Instrument for Tourism Development in Greek Mountainous Areas. – 2007. – Доступний з: http://tour.teipat.gr/Files/Synedrio/Conference%20Articles/Gouvis_Paper_final.pdf
7. Бутирський З., Медяний В. Податкові пільги для українських готелів можуть обернутися кризою для готелів. - 2010. – [Цит. 2010, 25 березня]. – Доступний з: <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,5391436,00.html>
8. Стадник Г. Туристичний збір з готелів - на користь туризму, вірять у Львові. – 2011. – [Цит. 2011, 08 жовтня] – Доступний з: <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,15305639,00.html>.

TAX IMPACT ON THE INVESTMENT ACTIVITY IN TOURISM INDUSTRY OF UKRAINE

Olha Vuytsyk

*Ivan Franko National University of L'viv
Doroshenko Str., 41, L'viv, Ukraine Tel. (032)239-46-03
E-mail: kafour@ukr.net*

The research is devoted to the analysis of tax stimulation of investment activity in tourism industry of Ukraine. The main types of taxes which influence the investment activity are analyzed and classified in this article.

Key words: taxes, tourism industry, VAT, income tax, tourist tax, investment activity.

ВЛИЯНИЕ НАЛОГОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ НА ИНВЕСТИЦИОННУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В РЕКРЕАЦИОННО- ТУРИСТИЧЕСКОМ КОМПЛЕКСЕ УКРАИНЫ

Ольга Вуйцик

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. П. Дорошенка, 41, м. Львов, 79000, Украина, тел.: (032)239-47-69
E-mail: kaftour@ukr.net*

Проанализированы налоговые инструменты регулирования инвестиционной деятельности в рекреационно-туристическом комплексе Украины, основные виды налогов, влияющие на инвестиционную активность, осуществлена их классификация.

Ключевые слова: налоги, РТК, НДС, налог на прибыль, туристический сбор, инвестиционная деятельность.

Стаття надійшла до редколегії 02.10.2011

Прийнята до друку 17.11.2011